

Filmlerle Din Sosyolojisi

Hollywood Sineması, Sekülerleşme ve Hipergerçek Yaşam

Dr. Mustafa Sarmış

ESKİ
YENİ
YAYINLARI

Eskiyeni Yayınları: 78

Filmlerle Din Sosyolojisi

Hollywood Sineması, Sekülerleşme ve Hipergerçek Yaşam

Dr. Mustafa Sarmış

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.

(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak

FCR

Baskı ve Cilt

VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.

İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1

Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71

Sertifika No: 47479

1. Baskı: Ağustos 2020

ISBN: 978-605-5978-88-4

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA

Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89

Web: www.eskiyeni.org • e-mail: fcr@fcr.com.tr

Filmlerle Din Sosyolojisi

Hollywood Sineması, Sekülerleşme ve Hipergerçek Yaşam

Dr. Mustafa Sarmış

Ankara 2020

Mustafa Sarmış

1981 yılında Konya’da doğdu. 1999 yılında Konya İmam Hatip Lisesi’nden, 2003 yılında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu. 2005 yılında Ankara Üniversitesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü’nde Tezsiz Yüksek Lisans yaptı. 2006 yılında Selçuk Üniversitesi Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı’nda “*Kur’an’da Toplumsal Çatışma*” adlı teziyle Yüksek Lisansını bitirdi. Aynı alanda başladığı doktorasını 2016’da “*Sinema ve Din (Sekülerleşme Bağlamında Hollywood Sineması Örneği)*” çalışmasıyla tamamladı [Elinizdeki kitap, bu tezin değişiklik yapılmış hâlidir]. 2005’ten itibaren MEB’e bağlı devlet okullarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği yaptı. 2016 yılında Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi’nde Din Sosyolojisi alanında Yrd. Doç. Dr. olarak öğretim üyeliğine başladı. Hâlen aynı kurumda Dr. Öğr. Üyesi olarak görevini sürdürmektedir. Yazar, Sosyal Psikoloji ve Dinî Gruplar alanında çalışmalarına devam etmektedir.

ORCID id: <https://orcid.org/0000-0003-0363-4861>

mustafa.sarmis@hotmail.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	11
GİRİŞ	15
Araştırmanın Özellikleri	19
Temel Kavramlar	26
1. BÖLÜM	
SEKÜLERLEŞME VE SİNEMA	29
Tanım: Bütüncül Bir Yaklaşım	30
Yeni Bir Dünya:	
Sekülerleşme ile Gerçekleşen Büyük Dönüşüm	35
Sinema ve Din İlişisine İki Farklı Bakış:	
<i>Dini</i> ve <i>Seküler</i> Perspektifler	46
2. BÖLÜM	
SİNEMADA İDEOLOJİK SÖYLEM:	
ALT METİNLER	53
Beyazperdenin Arkası: Hegemonya	54
Yöntem: Göster/il/enleri Gör/ü/yorum	63
Bilinçsiz Seyirci veya Kusursuz Kurban	71
3. BÖLÜM	
SEKÜLER PARADİGMANIN İNŞASI	81
Rasyonel Bakış	82
Modern Dünyanın Kurulması	87
Bilinç Değişimi	93
Zaman ve Mekânın Parçalanışı	95
Özerkleşme	102
İçsel Dönüşüm ve Adaptasyon	105
Bireyselleşen Din	110
Görün/tülen/e/meyen Din/i Semboller	114
Kutsalın Anlam Yitimi	120

Yapay Değerler ve Sivil Din -----	125
Postmodernite-----	130
Senkretik Din Anlayışları-----	135
Yeni/len/en Tanrı/lar-----	142

4. BÖLÜM

POST/MODERN DÜNYANIN SAHTE KURGUSU -----	147
Carpe Diem -----	148
Maddileşme-----	156
Benmerkezcilik ve Oportünizm -----	161
Kaotik Yaşam ve Bilimsel D/evrim-----	166
Beden ile Var Olma -----	173
Cinselleşme-----	179
Manipüle Edilen Hayatlar -----	186
Kapitalizm ve İnsanın Tükenişi -----	195
Gösteri/ş-----	202
Hız ve Haz -----	211
İmal Edilen Kültür-----	217
Hipergerçek Krizler -----	223
Parçalanan Hayat ve Bilinç-----	229
Dekadans ve Trajik Son -----	236

5. BÖLÜM

TANRI'YA VE DİNE İSYAN:

SEKÜLER VE SEMBOLİK FİLM ÇÖZÜMLEMELERİ-----	245
Hıristiyanlığa Ait Metaforik Anlatı Biçimi -----	250
Özgürlüğe Kaçış:	
‘ <i>Shawshank Redemption</i> ’ (<i>Esaretin Bedeli</i>)-----	253
Karmaşık Anlatılarla Yönlendirme -----	254
Seküler Unsurlara Yönelik Seyircinin Tutumu -----	264
Tanrı'nın Esaretinden Kurtulma -----	270
Teslimiyet ya da Başkaldırı:	
‘ <i>Snowpiercer</i> ’ (<i>Kar Küreyici</i>)-----	273
İsyan Duygularının Kodlanması-----	274
Baskaldıran Seyircinin Yönlendirilmesi -----	289

Rasyonel Meşruiyet:	
‘12 Angry Men’ (12 Kızgın Adam)-----	295
Bilinçlenme ve Düzenin İnşası-----	295
Sistemin Ajanı Tanrı’ya Karşı-----	302
Karanlıktan Aydınlığa:	
‘Black’ (Siyah)-----	306
Dini Temalar ve Subliminal Yöntemler-----	307
İmkânsızın Gerçekleştirilmesi:	
Kaderle Savaşırken Tanrı’yı ve Hayatı Dönüştürmek -----	315
Seyircinin Ağlarken Gerçekleri Görememesi-----	321
İnsanlığın Sonu:	
‘38 Temoins’ (38 Şahit)-----	324
Kanlı Katil: Birey-----	325
Seyirci Kalmak veya Olmak -----	330

SONUÇ -----333

KAYNAKÇA -----347

Ek: ‘Hollywood Sineması’ Bağlamında Seyredilen Filmlerin Listesi --371

- *Hiç gerçek olduğunu sandığın bir rüya gördün mü?*
- *Ya o uykudan hiç uyanmasaydın, rüya olduğunu nasıl anlayacaktın!*

(*'Matrix'* filminden)

ÖN SÖZ

Türkiye'nin dinî ve kültürel yönden dönüşüm geçirmesine neden olan en önemli faktörler arasında milyonlarca insanı ekran karşısına kilitleyen '*televizyon*'¹ ve '*sinema*'² yer almaktadır. Bu mecralarda daha çok popüler unsurları temsil eden ürünlerin ortaya konulması, Müslümanların bu anlatıları içselleştirebileceklerini düşünmemizi sağlamaktadır. Türkiye'deki görsel yayınların büyük bir kısmının ana akım Hollywood sinemasından etkilenmesi, seyircilerin bu yaşam tarzlarından uzak kalmalarını çoğu zaman imkânsız hâle getirmektedir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde Hollywoodlaşmış bakış açısıyla şekillenen dizi ve filmlerin, sekülerleştirici bir mekanizma olarak hipergerçekliğin inşasında çok önemli bir role sahip olduğunu vurgulamak gerekir.

İnsanı içine çektiği heyulada büyük değişimi gösterebilmek ve ortaya çıkardığı sorunları anlayabilmek için Hollywood sinemasının bireysel ve sosyal etkilerini incelemenin kritik bir konu olarak karşımızda durduğunu ifade etmeliyiz. Bu açıdan onun olumsuz özelliklerini tespit ederek yeni bir sinema dilinin oluşturulmasına destek sağlayacağını düşündüğümüz böyle bir araş-

¹ 2017 verilerine göre Türkiye, Ocak ayında günde ortalama 5 saat 32 dakika ile dünyada en çok televizyon seyredilen ülke olmuştur. Yıllık ortalama süresi ise 4 saat 17 dakikadır. En çok seyredilen TV programlarının başında %18,85 oranı ile 'diziler' gelmektedir. Dizilerin izlenme payları da yaş düştükçe artış göstermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.rtuk.gov.tr/assets/Icerik/AltSiteler/2017yilvatandasbildirimleriraporu.pdf> (25.11.2018) <https://www.rtuk.gov.tr/assets/Icerik/AltSiteler/medya-okuryazarligi-arastirmasi.pdf> (25.11.2018)

² 2017 verilerine göre, Türkiye'de sinema salonlarına giderek film izleyen toplam seyirci sayısı 71 milyon 188.594'tür. Bu sayının 40 milyon 325.495'i Türk filmlerine aittir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://boxofficeturkiye.com/yillik/?yil=2017&yilop=tum> (25.11.2018)

Ayrıca sinema salonlarına gitmeden televizyon ve internet üzerinden ya da CD/DVD ile seyredilen diğer film izlenme ortamları da hesaba katıldığında seyirci oranlarının oldukça yüksek olduğunun vurgulanması gerekir.

tırma yapmaktan büyük bir memnuniyet duyduğumuzu belirtmeliyiz. Filmlerin analiz edilmesinde belli bir bakış açısı geliştirilmenin ne kadar önemli olduğunu dikkate alan çalışmamızın temel amacı, doğru bir film eleştirisi ile birlikte içinde yaşadığımız dünyanın çeşitli yönleriyle sorgulanmasına katkı sunabilmektir. Film değerlendirmeleri doğru bir perspektifle yapıldığı takdirde, hipergerçek bir dünyada özneliğini kaybeden insanın hakikati kavrayabilecek bir farkındalığa ulaşmasını sağlayabilir. Hollywood dünyasının belli bir zihniyeti yansıtması ve reel hayatta ciddi bir karşılık bulması onun sağlıklı bir şekilde çözümlenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu sayede içinde bulunduğumuz hayatın görünmeyen derinliklerine nüfuz edilebilecektir. Dolayısıyla bu araştırmayı sadece sinema dünyasına ait bir değerlendirme olarak görmekten daha ziyade insanın Tanrı'dan ve dinden adım adım nasıl uzaklaştığını, Batı'yı inşa eden dinamiklerin neler olduğunu ve bireylerin hangi yönlerden kuşatıldığını ortaya çıkarmaya çalışan bir analiz olarak okuyabilirsiniz. Asıl hedefimiz sadece film çözümlemesi yapmak değil, yaşanan dünyayı doğru bir şekilde okuyabilmek ve anlamlandırabilmektir.

Elinizdeki çalışma, tarafımızca hazırlanan “*Sinema ve Din (Sekülerleşme Bağlamında Hollywood Sineması Örneği)*”³ isimli doktora tezinin gözden geçirilmiş hâlidir. Bu yeni düzenleme ile tezde yer alan teknik hususlar çıkarılmış, bazı konular birleştirilerek başlık sayısı azaltılmış, kısmen gerekli görülen yerlere eklemeler yapılmış ve çeşitli değişikliklere gidilmiştir. Bu düzenlemede “*Beyazperdenin Sahte Kurgusu: Hollywood Dünyasından Örneklerle Hipergerçekliğin İnşası*”⁴ adlı makalemizden de yararlanılmıştır. Ayrıca beşinci bölümde yer alan film çözümlmelerinde, web sitelerinde yer alan seyirci yorumları ve eleştirileri yazıları incelenerek seyircilerin alımlama analizleri gerçekleştirilmiştir.

³ Bkz. Mustafa Sarmış, *Sinema ve Din (Sekülerleşme Bağlamında Hollywood Sineması Örneği)*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.

⁴ Bkz. Mustafa Sarmış, “Beyazperdenin Sahte Kurgusu: Hollywood Dünyasından Örneklerle Hipergerçekliğin İnşası”, *Mütefekkir*, C.7, S.13, 2020, s.129-152.

rilmiş ve buna bağlı olarak değerlendirmeler yapılmıştır. Bu açıdan araştırmamızın gelişmeye açık olan yapısının bizi konu üzerinde sürekli olarak düşünmeye sevk ettiğini vurgulamalıyız. Bu durum sinemanın gelişimine bağlı olarak ilerleyen dönemlerde çalışmamızın yeni örneklerle güncellenebileceğini hatırlatmaktadır. Diğer bir husus, içerisinde din sosyolojisi alanını ilgilendiren birçok konunun araştırmada yer almasının *'Filmlerle Din Sosyolojisi'* başlığını kullanabilmemize imkân tanıdığını belirtmeliyiz. Bunu siz değerli okuyucularımızın takdirine sunarak böyle bir başlığı hak edecek bir çalışma yapabilmemizin bizi oldukça mutlu edeceğini ve onurlandıracağını söylemeliyiz.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında katkıları görmezden gelinemeyecek önemli isimler bulunmaktadır. Öncelikle sinema alanına yönelik proje teklifimi heyecanla karşılayan ve bu konuda beni teşvik eden, ayrıca araştırmamın tüm aşamalarında tenkit ve tavsiyeleriyle her türlü desteği sağlayan tez danışmanım Prof. Dr. Mehmet Bayyigit'e teşekkür etmek istiyorum. Yine bu alana dikkatimi çeken ve Tez İzleme Komitesi'nde yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Hayri Erten'e teşekkür ederim. Sinema alanına hâkimiyeti bağlamında çok önemli katkılar sunan İstanbul Ticaret Üniversitesi Görsel Tasarım Bölüm Başkanı Doç. Dr. Rıdvan Şentürk'e özellikle teşekkürü bir borç biliyorum. Ayrıca savunma jürisinde yer alan Prof. Dr. Ramazan Altıntaş ve Prof. Dr. Mustafa Tekin'e araştırmamın daha iyi olmasına yönelik yaptıkları eleştiri ve yönlendirmeleri için müteşekkir olduğumu belirtmeliyim. Bunun yanında konu belirleme aşamasında görüşlerini aldığım birbirinden değerli sinema yazarlarına gösterdikleri alakadan dolayı ve sinemaya yönelik büyük ilgileri sebebiyle yazım aşamasında kendilerinin görüşlerine başvurduğum değerli dostlarıma ayrıca teşekkür ederim. Son olarak Aksaray Üniversitesi'nden Dr. Öğr. Üyesi Volkan Ertit'e, Araştırma Görevlileri Fatih Baş, Mahmut Toptaş, Meryem Beyza Egemen ve özellikle Muhammet Emin Çifçi'ye, ayrıca kadim dostum Hüseyin Sarıbaş'a çalışmamın son okumasını yaparak sundukları katkı için teşekkür ederim.

Bu isimlerin yanı sıra hayata ve olaylara farklı bir şekilde bakan, araştırmanın farklı yönleriyle nasıl inceleneceğini gösteren, yeni bilgiler ve fikirler edinmemi sağlayan Kaynakça'da yer alan yazarların en çok teşekkürü hak ettiğini ifade etmeliyim.

Elbette beni bugünlere getirerek her türlü desteği veren aneme, akademik yolculuğumda beni her zaman teşvik eden babama ve kendilerinden çaldığım zamanları araştırmam için kullanmama izin veren sevgili eşime ve çocuklarıma özellikle teşekkür ediyorum, hepsine minnettarım.

Gayret bizden, başarı Allah'tandır.

Mustafa Sarmış
Aksaray / Temmuz 2020